

Yazar/Author
İbrahim Yılmaz*

Makale Adı/Article Name

Osmanlı'da Taşra Rüşdiye Mektepleri: Silifke Örneği (1875-1913)

*Provincial Rusdiye Schools (Junior High Schools) in the Ottoman Empire:
The Case of Silifke (1875-1913)*

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin geri kalmasının en önemli sebeplerinden birisinin eğitim alanındaki yetersizlikler olduğunun farkına varılmasıyla XIX. yüzyıldan itibaren bu alanda reformlara başlanmıştır. Bu reformların bir parçası ve orta öğretimin ilk kademesi olarak planlanan rüşdiye mektepleri Tanzimat Döneminde açılmaya başlanmış ve ilerleyen süreçte taşrada yaygınlaşmıştır. Bu çalışmada Silifke kazasındaki rüşdiye mektebi incelenmektedir. Çalışmada, mektebin kuruluş sürecinin nasıl geliştiği, eğitimi olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olduğu, öğrencilerin hangi derslerde daha az başarılı oldukları gibi sorulara cevap aranmaktadır. Osmanlı son dönemi eğitim sistemi üzerine yapılan benzer çalışmalar çoğunlukla konuyu genel bir yaklaşımla ele alırken, bu çalışmada merkezden uzak bir rüşdiye mektebine içeriden bakılarak eğitim süreçleri incelenmektedir. Çalışmanın sonucunda, mektepteki eğitimi olumsuz etkileyen en önemli faktörlerin, öğrencilerin, bir orta öğretim kurumu olan rüşdiye mektebine ilköğretim eğitimi almadan gelmeleri, yaz sıcaklarından dolayı devamsızlık yapmaları ve öğretmenler arasındaki çekişmeler olduğu anlaşılmıştır. Dinî eğitimin yanı sıra pozitif bilimlerin de verildiği mektepte Öğrencilerin, ilköğretim eğitimi almadan rüşdiye mekteplerine başladıkları için matematik, geometri, coğrafya gibi derslerden dinî ilimlere nazaran daha düşük notlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu sorunların farkında olan idarenin ise rüşdiye öncesi eğitim yetersizliğini çözmek için ibtidaiye (ilkokul) mektepleri açtığı, öğretmenler arasındaki sıkıntıları görev yeri değişiklikleriyle çözmeye çalıştığı, devamsızlık sorununu ise eğitim takviminde değişiklikler yaparak aşmayı planladığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı, Eğitim, Rüşdiye, Silifke

ABSTRACT

With the realization that one of the most important reasons for the Ottoman Empire to fall behind was the inadequacies in the field of education, reforms began in this field starting in the 19th century. Rushdiye schools, which were planned as part of these reforms and as the first level of secondary education, started to be opened during the Tanzimat Period and became widespread in the countryside in the following period. In this study, the Rushdiye school in the Silifke township was examined. In the study, answers to questions such as how the establishment process of the school developed and what the factors that negatively affected education were, and in what courses students were less successful were sought. While previous studies on the late Ottoman education system have generally taken a broad approach, this research provides an in-depth analysis of the educational processes of a single rural Rushdiye school. The findings reveal that the two most significant obstacles to effective education in the Silifke Rushdiye School, a secondary education institution, were students' lack of prior primary education, high rates of absenteeism due to seasonal extreme weather conditions, and disputes among teachers. The study found that students in these schools that provided positive sciences education as well as religious education received relatively lower scores in courses such as mathematics, geometry, and geography compared to religious sciences because they started Rushdiye schools without receiving primary school education. Recognizing these challenges, the authorities attempted to address the primary school education gap by opening ibtidaiye schools (primary schools) and to solve the disputes among teachers through assignment to duties in different locations, and the absenteeism problem was handled through adjustments made to the academic calendar.

Keywords: Ottoman, Education, Rusdiye, Silifke

Extended Abstract

Until the 19th century, educational activities in the Ottoman Empire were not directly managed by the state but were conducted through civil society institutions such as foundations. However, the state was not entirely absent from the field of education. The classical Ottoman education system can be examined under three main categories: mekteb-i sıbyan, which provided education to young children in neighborhoods, medrese, which can be considered institutions of higher education, and Enderun Mektebi (Enderun School), established to train state officials.

With the realization that reforms were necessary to address the difficulties observed in various areas of the empire, initial changes were introduced in the military sphere. However, when these measures failed to yield the expected results, administrative and financial reforms were initiated. The understanding that even these efforts could not halt the decline of the state paved the way for European-style educational initiatives.

Fundamental changes in the Ottoman education system began during the reign of Mahmud II and gained momentum during the Tanzimat (Reorganization) period. The idea that the state was responsible for education, which emerged in the 19th century, aligned with Mahmud II's centralization policies, leading to the acceptance of state-administered education. Thus, in 1824, primary education was made compulsory in Istanbul. However, due to ongoing military and political crises, this decision could not be effectively implemented.

During this period, new military schools were established to address the deterioration of the army. However, a significant challenge arose as many incoming students lacked foundational knowledge, with some being entirely illiterate. Additionally, efforts to improve sıbyan schools faced serious opposition from the ulema (religious scholars). This situation created the need for a new type of school to bridge the gap between sıbyan schools and military schools.

To meet this need, the first "rüşdiye" school (Junior High Schools) was established in Istanbul in 1847. Upon observing that students performed well in subjects such as Arabic, Persian, mathematics, and geography, the number of these schools increased to five within a year. The expansion of rüşdiye schools created a demand for teachers capable of instructing with the new educational methods, leading to the establishment of *Darülmualimin-i Rüşdi*, the first teacher-training school. The increasing number of graduates from this institution facilitated the spread of rüşdiye schools to rural areas. In 1858, girls' rüşdiyes were introduced to provide secondary education for female students. Initially perceived as the modernized upper grades of sıbyan schools, rüşdiye schools eventually became recognized as institutions marking the beginning of secondary education. As these schools started producing graduates, military academies were able to enroll more competent students. Until 1867, rüşdiye schools admitted only Muslim children. However, from that year onward, Christian students were also allowed to enroll, provided they were proficient in Turkish.

This study focuses on the rüşdiye school in Silifke, the administrative center of the İçil province, covering the late 19th and early 20th centuries. The study examines the school's establishment, the appointment of teachers and staff, student enrollment numbers over the years, the quality of education, and factors that positively or negatively affected the learning process. While most studies on the late Ottoman education system adopt a general perspective, this research takes an internal view of a rural rüşdiye school to identify specific educational dynamics.

The Silifke Rüşdiye School commenced educational activities in 1875 with a single teacher and a staff member. Over time, the number of teachers increased. Although fluctuations were observed in student enrollment, the overall trend indicated growth. In line with the curriculum of other rüşdiye schools across the country, the subjects taught at the Silifke Rüşdiye School included religious studies, mathematics, geometry, geography, agricultural sciences, and hygiene.

However, several challenges hindered the effectiveness of education at the Silifke Rüşdiye School. One of the primary issues was that many students entered rüşdiye schools, considered the first level of secondary education, without having received ibtidaiye (primary) education. This deficiency, frequently mentioned in teachers' reports, began to be addressed over time with the opening of ibtidaiye mektebs (primary schools)

in Silifke and nearby villages. One of the problems observed at the school was the conflicts among the teachers. These conflicts, which occasionally escalated to the point of requiring intervention by the Maarif Nezareti (Ministry of Education), were usually resolved through reassignments. Another significant challenge was student absenteeism, particularly due to families migrating to the highlands during the summer months to escape the extreme heat. The extreme heat in some regions of the country was reflected in many aspects, including education. To address this issue, which was also present in other towns of Adana province located in the plains, temporary schools were opened in the highlands in some regions, while temporary pavilions were set up in the highlands in others. In Silifke, local authorities attempted to solve the problem by modifying the academic calendar, even though this violated official regulations.

Evaluating the examination results of students, it was found that they performed better in religious studies than in scientific subjects. The primary reason for this was likely the insufficient quality of pre-rüşdiye education. As of 1900, there were 57 schools in Silifke district, but the majority of them were sıbyan schools that continued with the traditional education system. Consequently, students entering rüşdiye schools with a strong background in religious studies naturally excelled in these subjects. However, from the 1890s onward, the establishment of modern ibtidaiye schools offering primary education in a contemporary format began to mitigate this issue.

Giriş

Eğitim, kişilerin, kurumların, toplumların ve devletlerin gelişebilmelerinin temel faktörüdür. Osmanlı Devleti'nin çağa ayak uyduramayarak geri kalmasının temel sebeplerinden birisi eğitim alanındaki aksamalar olmuştur. Bu durumun farkına varan Tanzimat Dönemi yöneticileri konuyla ilgili olarak birtakım yenilikler hayata geçirmişlerdir. Bunların bir kısmı mevcut eğitim sistemindeki aksaklıkların düzeltilmesini amaçlarken bir kısmı ise yeni okulların kurulması yönünde olmuştur (Ürekli, 2002: 382). Osmanlı Devleti'nde ülkede ıslahatlar yapılması gerektiğinin farkına varılmasıyla başlangıçta askeri alanda yenilikler yapılmaya başlanmıştı. Bu uygulamalardan beklenen sonuçların alınmadığı görüldüğünde ise idari ve mali sistemle ilgili düzenlemelere geçilmiştir. Bu süreçlerle de devletin kötüye gidişinin durdurulamadığının anlaşılması Avrupalı tarzda eğitim faaliyetlerinin önünü açmıştır. Eğitim alanındaki düzenlemelere de askeri alandan başlanılmış olup Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (denizcilik okulu) ve Mühendishane-i Berr-i Hümayun (karacılık okulu) açılmıştır (Doğanay, 2012: 47).

Osmanlı Devleti'nde eğitim faaliyetleri XIX. yüzyıla kadar doğrudan devlet tarafından değil vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılmaktaydı. Yine de devlet eğitim alanından tamamen uzak değildi. Osmanlı klasik dönemindeki eğitim sistemi, mahallelerde küçük yaşta çocuklara eğitim veren mekteb-i sıbyanlar, yükseköğretim kurumu olarak nitelendirilebilecek olan medreseler ve devlet adamı yetiştirmek üzere kurulmuş olan Enderun Mektebi olmak üzere üç ana grupta incelenebilir (Öztaş, 2023: 288). Sıbyan mektepleri, camilerin müştemilatında veya külliye içlerinde kurulabildiği gibi müstakil binalarda da faaliyette bulunmuşlardır. Bu mekteplerin temel hedefi çocuklara okuma yazma ve dinî bilgiler öğretmektir (Doğanay, 2011: 5). Medreseler Osmanlı eğitim sisteminde yükseköğretim alanında faaliyette bulunan ve müfredatında dinî ilimler ile hesap, hendese, tıp, mantık gibi konuların birlikte yer aldığı kurumlardı. Medreseler kuruluştan XIX. yüzyıla kadar ilmi ve fikri hayatta etkili, devlet ve toplumu belli alanlarda yönlendirebilen bir kurum iken süreç içerisinde dünyadaki gelişmeleri takip edemediğinden sadece dinî hizmetleri yerine getiren bir kurum haline dönüşmüştür (İpşirli, 2003: 328-331). Enderun mektepleri ise devletin askeri ve idari kadrosunun yetiştirilmesi amacıyla devşirme usulüyle belirlenen çocukların, eğitim gördükleri saray mektebiydi (İpşirli, 1995: 185, 186).

Selçuklular ve Osmanlılarda çocuklara temel eğitimin verildiği sıbyan mekteplerine zaman içerisinde, *darü'l-huffaz*, *darü't-talim*, *darü'l-ilm*, *darü'l-kurra*, *muallimhane*, *mahalle mektebi*, *taş mektep*, *mekteb-i ibtidai* de denilmiştir. Zorunlu olmayan bu okullarda başlangıçta müfredat sadece Kur'an-ı Kerim ve dinî bilgilerden oluşmaktaydı. Zaman içerisinde farklı konuların da

eklendiğine şahit olunmaktadır. Örneğin, I.Mahmud'un 15 Ocak 1740 tarihli vakfiyesinde muallimhaneye bir de hat hocası tayin edilmişti. I.Abdülhamid'in 1781'de kurduğu mektepte ise Arapça ve Farsça da öğretilmekteydi. 1869 yılında çıkarılan nizamname ile sıbyan mektebi müfredatına Kur'an-ı Kerim ve dinî ilimlerin yanı sıra hesap, Osmanlı tarihi, coğrafya gibi dersler de konmuştur. II. Abdülhamid döneminde ilköğretim mektepleri usul-ı atika (eski usul, sıbyan mektepleri) ve usul-ı cedide (yeni usul, ibtidai mektepleri) olarak eğitim vermek üzere ikiye ayrılmıştır. Usul-ı atika üzere eğitim verecek olan sıbyan mektepleri Evkaf Nezaretine bağlı olmaya devam etmiştir. Maarif Nezareti 1882 yılından itibaren ilköğretim alanındaki bu ikiliği ortadan kaldırmak amacıyla sıbyan okullarını ibtidai okullarına dönüştürmeye başlamış olup 1909'a kadar pek çok sıbyan okulu ibtidaiye okulu haline gelmiştir (Açıkel, 2023: 231, 235-239).

Osmanlı eğitim sisteminde köklü değişimler süreci II.Mahmud döneminde başlamış olup Tanzimat Döneminde bu alanda önemli gelişmelerin önü açılmıştır (Doğanay, 2012: 47). XIX. yüzyılda ortaya çıkan eğitimden devletin sorumlu olduğu fikri, II. Mahmud'un devleti merkezileştirme politikasıyla birleşince eğitimin devlet eliyle verilmesi kabul edilmiş oldu. Böylece 1824 yılında İstanbul'da ilköğretim zorunlu hale getirildi (Kısa, 2022:152). İlköğretimi sadece başkentte zorunlu hale getiren bu karar, Yeniçeri Ocağının kaldırılması, Rus savaşı ve Mehmet Ali Paşa isyanı gibi devleti sıkıntıya sokan gelişmeler sebebiyle 1839 yılına kadar uygulamaya geçirilememiştir. İlköğretimin tüm ülkede zorunlu hale getirilmesi ise ancak Tanzimat Döneminde uygulanabilmiştir (Akyüz, 1999: 132).

II. Mahmud döneminde askeri eğitim alanında yapılan ıslahatlar sürecinde, erlerine okuma yazma da öğretilen *Sıbyan Bölükleri* kurulmuştur. Selimiye kışlasında kurulan bu bölükler ilerleyen süreçte Maçka kışlasına taşınarak Avrupalı usulde eğitime geçildi. Eğitime başladıktan sonra 1 Temmuz 1835'te II. Mahmud bu mektebi ziyaret etti ve bu ziyaret mektebin kuruluş tarihi olarak kabul edilerek ismi *Mekteb-i Harbiye* olarak değiştirildi (Özcan, 1997: 115, 116). Bu dönemde açılan askeri okullara gelen öğrencilerin altyapı yetersizliği önemli bir sorun teşkil etmekteydi. Çünkü öğrencilerden bir kısmı okuma yazma dahi bilmemekteydi. Sıbyan mekteplerinin iyileştirilmesi hususunda ise ulemanın ciddi bir muhalefeti bulunmaktaydı. Bu durumda sıbyan mektepleri ile askeri okullar arasında yeni bir mektep ihdas etmek zorunluluğu ortaya çıkmıştı (Doğanay, 2012: 49).

II. Mahmud 1838 yılında hariciye, dâhiliye ve maliye nazırlıklarının görev alanı dışında kalan işlerin planlanması amacıyla *Meclis-i Umur-ı Nafia* ismiyle bir heyet oluşturdu. Bu heyetin ülkede yapılması gereken konularla ilgili olarak hazırladığı raporun önemli maddelerinden birisi mahalle mekteplerinin bir üst kademesi olarak yeni bir eğitim kurumunun açılmasıyla ilgiliydi (Kodaman, 1999: 3, 5). Söz konusu raporda eğitimin, toplum için bir zenginleşme kaynağı olduğu, mekteplere bir düzen getirilmesi ve yeni mekteplerin açılması gerektiği belirtilmekteydi. Raporunda, sıbyan mektebinin devamı ve ikinci kademesi olarak önerilen mekteplere *Sınıf-ı Sani* ismi uygun bulunmuştu. Bu isim padişah tarafından, rüşd çağındaki talebelerin devam ettiği okullar anlamında *rüşdiye* olarak değiştirilmiştir (Aydın, 2011: 815, 816). Aynı yıl içinde *Mekatib-i Rüşdiye Nezareti* kurulmasına rağmen *Meclis-i Umur-ı Nafia* tarafından açılması tavsiye edilen Batı tarzı orta öğretim kurumları hayata geçirilemedi. Bunun yerine bürokrasiye memur yetiştirmek üzere 1839'da *Mekteb-i Maarif-i Adliye* ve *Mekteb-i Ulum-i Edebiyye* okulları açılabilirdi (Öztürk, 2008: 301).

Sultan Abdülmecid'in 1845 yılında, Tanzimat Fermanı'nda zikredilen reformların uygulamaya geçirilebilmesi için yeni bir eğitim sistemi kurulmasını emreden fermanı, rüşdiye okullarının açılmasını sağlamıştır. İlk rüşdiye mektebi 1847 yılında İstanbul'da açılmış olup (Öztürk, 2008: 301) öğrencilerinin Arapça, Farsça, matematik ve coğrafya derslerinde başarılı olduklarının anlaşılması üzerine (Taşkın, 2020: 53) bir yıl sonra sayıları 5'e çıkarılmıştır. Okul sayısındaki artış yeni usulle eğitim verebilecek öğretmen ihtiyacını ortaya çıkarmış ve ilk öğretmen okulu olan *Darülmualimin-i Rüşdi* kurulmuştur. Bu okuldan mezun muallimlerin artması rüşdiye okullarının taşrada da açılmasını sağlamıştır. Bu süreçte, kızların da orta öğretim seviyesinde eğitim alabilmeleri adına 1858 yılında kız rüşdiyeleri açılmaya başlanmıştır (Öztürk, 2008: 301).

Başlangıçta, sıbyan mekteplerinin modernize edilmiş üst sınıfları gibi düşünülen rüşdiye mektepleri zamanla orta öğretime başlangıç okulları halini almıştır. Bu okulların mezun vermeye başlamasıyla askeri yüksekokullar daha yetkin öğrenciler bulabilmişlerdir (Akyüz, 1999: 143). Rüşdiye mekteplerine 1867'ye kadar sadece Müslüman çocukları kabul edilirken bu yıldan itibaren Türkçe bilmeleri şartıyla Hristiyan çocuklar da kabul edilmeye başlanmıştır (Gönüllü, 2018: 69).

Osmanlı'da XIX. yüzyılın ikinci yarısında eğitim alanındaki en önemli gelişmelerden birisi rüşdiye mekteplerinin taşrada da yaygınlaşmaya başlaması olmuştur. Zira açılan mektepler kısa sürede rağbet gören eğitim kurumları haline gelmişlerdi. Bu süreçte ilk olarak Edirne ve Bursa'da birer rüşdiye mektebinin açılmasına karar verildi (1848). Rüşdiye mekteplerinin bir sonraki yayılma sahası olarak Rumeli bölgesi belirlenmişti. Açılan mekteplerden olumlu sonuçların alınması üzerine 1 Temmuz 1853 tarihli irade ile ülkedeki 25 vilayette rüşdiye mektebi açılması emri verilmişti. Verilen bu emre rağmen 1856 yılına gelindiğinden 25 vilayetten sadece 6'sında rüşdiye mektepleri eğitime başlayabilmişlerdi. Bu gecikmenin temel sebebi 1853-1856 yılları arasındaki Kırım Savaşı olmuştur. Savaşın sona ermesiyle rüşdiye açma süreci kaldığı yerden devam etmiş olup 1858 yılında İstanbul'da 8, Rumeli bölgesinde 28, Anadolu'da ise 5 rüşdiye mektebi bulunmaktaydı (Altınova Şahin, 2018: 113, 116-119, 122). 1869'da yürürlüğe konulan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* sonrasında rüşdiye mektepleri ülke genelinde artmaya başlamıştır (Değirmenci, 2023: 232). 1860 yılında ülke genelinde 57 rüşdiye mektebi bulunurken bu sayı 1874'te, 386'ya çıkmıştı (Kıral, 2011: 200).

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile hangi beldelerde rüşdiye açılması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Buna göre, 500 haneyi geçen yerleşim yerlerinde rüşdiye mektebi açılması gerekmektedir. Rüşdiye açılacak belde ahalisi sadece Müslümanlardan oluşuyorsa Müslümanlar için, sadece Hristiyanlardan oluşuyorsa Hristiyanlar için okul açılacak, ahalinin karışık olduğu yerlerde ise Müslümanlar için ayrı, Hristiyanlar için ayrı rüşdiyeler hayata geçirilecekti. Fakat bu durumda çocukları için rüşdiye mektebi açılacak ahalinin 100 haneden aşağı olmaması gerekmektedir (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, madde 18).

II. Abdülhamid döneminde rüşdiye mektebi sayısı 619'a, öğrenci mevcudu ise 40.000'in üzerine çıkmıştı. Bu okullarda Osmanlı çocukları modern eğitime kavuşmakta, bir taraftan devlet memurluğuna, bir taraftan ise yükseköğretime hazırlanmaktaydılar. Bu sebeple halktan büyük rağbet görmekteydiler (Çapar, 2023: 128; Değirmenci, 2023: 232). 1869 nizamnamesiyle dört yıl olarak belirlenen rüşdiyelerin öğretim süresi 1892 yılında üç yıla düşürülmüştür. 1913 yılına gelindiğinde ise rüşdiye mektepleri *Mekatib-i İbtidaiyye-i Umumiyye* adı altında ibtidai mektepleriyle birleştirilmiştir (Kısa, 2002: 154).

Bu çalışma XIX. yüzyılın son çeyreği ile XX. yüzyıl başlarını kapsamakta olup İçel sancağı merkezi olan Silifke'deki rüşdiye mektebi incelenmektedir. Mektebin açılması, muallim ve diğer görevlilerin tayini, yıllara göre talebe mevcudu, mektepteki eğitim durumu ve eğitimi olumlu ya da olumsuz etkileyen faktörlerin açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Osmanlı son dönemindeki eğitim sisteminin inceleyen çalışmalar çoğunlukla, konuyu genel bir yaklaşımla incelerken, bu çalışmada taşradaki bir rüşdiye mektebine içeriden bakılarak eğitimi etkileyen detayların tespiti amaçlanmaktadır.

1. XIX. Yüzyıl İkinci Yarısıyla XX. Yüzyıl Başlarında İçel Sancağı

Silifke Rüşdiye Mektebini incelemeye geçmeden önce İçel sancağı ile söz konusu okulun bulunduğu Silifke kazasının etraflıca incelenmesi gerekmektedir. Çünkü adı geçen sancağın en önemli eğitim kurumu olan mektebin doğru anlaşılabilmesi için öğrencilerinin içinden çıktığı sosyo-ekonomik ortamın bilinmesi gerekmektedir.

Coğrafi bölge olarak İçil veya günümüzdeki söylenişle İçel ismine ilk defa XV. yüzyıl Osmanlı vekayinamelerinde rastlanmaktadır. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad döneminde Ermenek bölgesine yerleştirilen Türkmenler süreç içerisinde Karamanlılar ismini almışlar ve bölgede hüküm sürmüşlerdir. Bölge bir müddet Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesine sahne olduysa da 1483 yılında kesin olarak Osmanlı toprağı olmuştur. XVIII. yüzyıl başlarından XIX. yüzyıl

ortalarına kadar Adana eyaletine bağlı bir sancak olan İçel, 1846'da Karaman eyaletine, 1867 yılında ise tekrar Adana'ya bağlanmıştır (Çelik, 2000: 451, 452).

İçil isminin sancak merkezi olan Silifke'ye kuzeyden bakıldığında dağlar arasında görülmesinden dolayı verildiği ifade edilmektedir (1318 Adana Salnamesi, 199). 1900 yılı itibariyle sancağın Silifke, Ermenek, Mut, Gülnar ve Anamur olmak üzere 5 kazası bulunmakta olup sancak merkezi Silifke kazasıdır. XX. yüzyıl başlarında Silifke kazasının, Bulacalı, Yağda ve Ayaş isminde üç nahiyesi bulunmaktadır. Bunlardan Yağda'nın merkezi Lemos, Ayaş'ın merkezi Mağara, Bulacalı'nın merkezi ise Taşucu'dur. Taşucu nahiyesinde bulunan iskele, Silifke kazasını deniz ulaşımıyla buluşturmaktaydı. Ayrıca kaza merkezi, Konya ve Mersin taraflarına karayoluyla bağlanmıştır (1318 Adana Salnamesi, 200).

İçel sancağının kuzeyi dağlardan, güneyi ise kısmen ovalardan oluşmaktaydı. Toprakları oldukça münbit olan sancağın dağlarında külliyetli miktarda keçi ve koyun beslenmekteydi. Üretilen tarımsal ve hayvansal ürünler mahalli ihtiyacı karşıladığı gibi Suriye bölgesi ile Kıbrıs'a da gönderilmekteydi. Ayrıca önemli miktarda ormana da sahip olan sancaktan, İskenderiye ve Suriye bölgesine kereste, Trieste ve Marsilya'ya palamut ihraç edilmekteydi (1319 Adana Salnamesi, 198).

Silifke kazasının 1900 yılı itibariyle toplam nüfusu 28.183'tür. Bu nüfusun 1.009'u Rum, 164'ü Ermeni, diğerleri ise Müslümanlardan oluşmaktaydı. Kazada 397 dükkân ve mağaza, 3 han, 1 hamam, 76 değirmen, 10 çiftlik, 35 cami/mescit, 17 medrese, 57 mektep, 7 kilise/manastır, 1 kışla, 41 çeşme bulunmaktaydı (1318 Adana Salnamesi, 201). Görüldüğü gibi Silifke kazası etnik ve dinî açıdan farklılıklar içeren, 400'e yakın iş yeriyle önemli bir ticaret merkezi durumunda olan, kara ve deniz yoluyla çevre bölgelere bağlantıları bulunan önemli bir merkez durumundaydı. Ayrıca kırsal bölgelerini oluşturan köylerde de önemli miktarda nüfus barındırmaktaydı.

Silifke Rüşdiye Mektebi muallimlerinin değişik tarihlerde merkeze yazdıkları raporlarda mektepteki eğitimi olumsuz yönde etkileyen temel faktör olarak Silifke kazasındaki ibtidaiye okullarının yetersizliği gösterilmekte ve hem kaza merkezinde hem de çevre köylerde yeteri kadar ibtidaiye mektebi açılması gerektiği ifade edilmekteydi (BOA.MF.İBT.59/84, 145/112). Bu raporlardan anlaşıldığına göre Silifke Rüşdiye Mektebi'ne sancağın köylerinden de öğrenci kaydolmaktaydı. Dolayısıyla Silifke kazasını incelerken köyler hakkında da bilgiler vermek gerekir. Silifke kazasının 1900 yılında 84 köyü bulunmaktaydı (1318 Adana Salnamesi, 201). Bu köylerden bazılarının nüfusları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Silifke Kazasına Bağlı Bazı Köylerin Nüfus Miktarları (1915)

Yağda Nahiyesi		Ayaş Nahiyesi		Kaza Merkezi	
Köy	Nüfus	Köy	Nüfus	Köy	Nüfus
Erdemli ²	105	Ayaş	500	Boynuinceli	1.696
Arsanlı	135	Oluk	291	Seydili	207
Çerçili ve Avgadı	302	Ayaş Türkmenli	354	Keşli Türkmenli	258
İlikli	269	Canbazlı	275	Gıca	295
Hüsametli	142	Hasan Ali	113	Çanak	475
Gücüş ve Sarılar	151	Sömek	133	Kavak	246
Sarıkaya	221	Şahmarlı	126		
Tapureli	243	Sarıaydın	957		
Koramşalı	182	Tatar	833		
Kayacı	405	Kızılgeçit	219		

² Günümüzdeki Erdemli kazası olmalıdır.

Koyuncu	1.092	Küre ³	328
Küstüllu	281	Viran	367
Keloluk	466	Mağara	279
Güneyli	209	Toplam	4.775
Lemos ⁴	297		
Veyselli	284		
Yağda	473		
Karakeşli	447		

(BOA.DH.İ.UM.EK.98/8-2).

Söz konusu köylerin listelendiği belgenin tarihi rüşdiye mekteplerinin ibtidai mektepleriyle birleştirilerek tüzel kişiliklerinin sona erdirildiği tarihten iki yıl sonrası olsa bile köy nüfuslarının çok da değişmeyeceği göz önüne alındığında rüşdiye mektebi döneminde de önemli miktarda nüfusa ev sahibi yapmakta oldukları anlaşılmaktadır. Mezkur köylerin içinde en düşük nüfusa sahip olan Erdemli köyü 105 kişiye ev sahipliği yapmakta olup Boynuinceli (1696) ve Koyuncu (1092) en çok nüfusa sahip iki köy durumundadır. Adı geçen köylerin büyük çoğunluğunun günümüzde de aynı isimle varlıklarını devam ettirdikleri görülmektedir (<http://www.erdemli.gov.tr/mahalle-muhtarları>; <https://www.silifke.bel.tr/Content/Headman>, erişim tarihi 02.12.2023). Tablo 1'de görülen köylerin 1915 yılı aşar vergisi 323.735 kuruşa ihale edilmiş olup ayrıca 707.394,5 kuruş ağnam vergisi, 27.980,5 kuruş arazi vergisi, 22.261,25 kuruş ise emlak vergisi alınmıştı (BOA.DH.İ.UM.EK.98/8-2). Bu rakamlar, söz konusu köylerde önemli miktarda tarım ve hayvancılık yapıldığını göstermektedir.

2. Silifke Rüşdiyesinin Açılma Süreci, Görevlileri ve Talebeleri

Silifke Rüşdiye Mektebi 1875 yılı başlarında açılmış bulunmaktaydı. Konuyla ilgili olarak Adana Valiliği tarafından Maarif Nezaretine yazılan yazıda, yeni inşa olunan rüşdiye mektebi için mahalli ulemadan Hacı Ömer Efendi'nin 300 kuruş maaşla muallim-i sani (ikinci öğretmen) olarak, aynı isimli bir başka kişinin ise 100 kuruş maaşla bevvab (hizmetli) olarak seçildikleri ifade edilmekte ve ilgili kişilerin resmi olarak görevlendirilmeleri talep edilmekteydi. Ayrıca mektebe bir muallim-i evvelin (başöğretmen) de tayin edilmesi gerektiği bildirilmekteydi (BOA.MF.İBT.5/1).

Maarif Nezaretinde yapılan değerlendirmede, Hacı Ömer Efendi'nin belirlenen maaşla muallim-i sani olarak tayin edilmesi uygun görülmüştür. Fakat 100 kuruş maaşla bevvab olarak belirlenen Hacı Ömer Efendi'nin, 80 kuruş maaşla atanması uygun bulunmuştu. Çünkü ülke genelindeki taşra rüşdiye mekteplerinin bevvabları 80 kuruş maaşla görevlendirilmekteydi. Mektebe tayin edilmesi istenilen muallim-i evvelin ise öğrenci mevcudu ve sınıf sayısının artmasıyla iki yıl sonra görevlendirilebileceği sonucuna varılmıştı. Bu değerlendirmede okula yıllık 600 kuruş da diğer masraflar için ödenek tahsisi planlanmıştı. Ayrıca, okula birinci ve ikinci seneler için gerekli olan kitap ve risalelerden ellışer adet gönderilmesi uygun görülmüş ve alınan kararlar 22 Mart 1875 tarihinde Adana vilayetine bildirilmiştir (BOA.MF.İBT.5/1, 5/94). Okulun açılışından iki sene sonra muallim-i evvel atanması Silifke Rüşdiyesi'ne münhasır bir konu olmayıp 1870'li yıllarda ülke çapında uygulanan bir kuraldı. Bu süre zarfında öğrenciler tek sınıfta eğitim görmekteydiler (BOA.MF.MKT.2/7).

Silifke Rüşdiye Mektebi'nin eğitime başladığı 1875 yılındaki öğretmen kadrosunun bir muallim-i saniden ibaret olduğu yukarıda belirtilmişti. Okuldaki öğretmen mevcudunun yıllara göre

³ 1647 tarihli avarız defterinde İçel sancağı kazalarından birisi olarak gösterilen (Çelik, 2000 : 451), halk arasında *Güvere* olarak bilinen, günümüzdeki ismi ise Esenpınar olan mahalle olmalıdır. 11 Aralık 1915 tarihli belgede aşar vergisinin, günümüzde komşusu olan *Sömek*'le birlikte geçmesi (BOA.DH.İ.UM.EK.98/8-2) bu tezi güçlendirmektedir.

⁴ Halk arasında *Lemas* olarak bilinen günümüzdeki Limonlu Mahallesi olmalıdır.

değişmekle birlikte iki veya üç olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca okulun temizlik vb. işlerinin yerine getirilmesi amacıyla bir bevvabın görevli olduğu görülmektedir (BOA.MF.İBT. 51/120, 59/84, 216/110, 235/64, 426/51). Açılışı bu şekilde olan mektebin, 1876-1913 yılları arasındaki öğrenci mevcudu Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Yıllara Göre Silifke Rüşdiyesi Öğrenci Mevcudu (1876-1913)

Yıl	1.Sınıf	2.Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	Toplam
1876	--	--	--	--	40
1877	--	--	--	--	40
1879	--	--	--	--	50
1880	--	--	--	--	50
1881	--	--	--	--	40
1891	--	--	-	--	45
1892	--	--	--	--	45
1895	3	11	16	15	45
1897	22	15	14	21	72
1900	--	--	--	--	60
1902	--	--	--	--	60
1903	18	9	15	---	42
1907	28	15	8	--	51
1908	--	--	--	--	47
1909	26	12	9	--	47
1913	--	--	--	--	81

(BOA.MF.İBT.51/120, 59/84, 145/112, 216/110, 199/36, 426/51, 229/94; 1293 Adana Vilayet Salnamesi, 116; 1294 Adana Vilayet Salnamesi, 113; 1296 Adana Vilayet Salnamesi, 178; 1297 Adana Vilayet Salnamesi, 105; 1299 Adana Vilayet Salnamesi, 83; 1308 Adana Vilayet Salnamesi, 119; 1309 Adana Vilayet Salnamesi, 127; 1318 Adana Vilayet Salnamesi, 206; 1320 Adana Vilayet Salnamesi, 207).

Tablo 2’de görüldüğü gibi mektebin 1876-1913 yılları arasındaki öğrenci mevcudu 40 ile 81 arasında değişmektedir. Öğrenci mevcudu bazı yıllarda düşmüş olsa da genel olarak bir artış içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Silifke Rüşdiye Mektebi’nde görevli öğretmenlerle ilgili zaman zaman şikayetler vaki olmaktadır. 1902 yılında, Muallim Hasan Nazmi Efendi’nin Silifke’de birtakım gayrimenkuller edinerek onların idaresiyle meşgul olduğu, bu sebeple görevini hakkıyla yapamadığı şeklindeki şikayet üzerine yapılan tahkikatta iddiaların doğruluğu ortaya çıkmıştı. Aynı dönemde Haçin Rüşdiye Muallimi Necati Efendi’nin de benzer suçlamalara muhatap olması üzerine bu iki muallimin görev yerleri karşılıklı olarak değiştirilmişti (BOA.MF.MKT.601/1-14).

Öğretmenler hakkındaki şikayetler her zaman ahaliden gelmemekte bazen de aralarındaki anlaşmazlıklar sebebiyle birbirleri aleyhinde olmaktadır. Bu şikayetlerden birisi okulun Muallim-i Sanisi Hüseyin Hüsnü Efendi tarafından yapılmıştı ve okulun Muallim-i Evveli Mustafa Necati Efendi’yle ilgiliydi. Hüseyin Hüsnü Efendi 16 Şubat 1904 tarihli arzuhalinde, Muallim-i Evvel Mustafa Necati Efendi’nin, eğitimden bihaber bulunduğunu, Haçin Rüşdiye Mektebi’nde görevli olduğu dönemde okuldaki eğitimi sekteye uğratarak öğrenci mevcudunu altıya kadar düşürdüğünü, hiçbir mektep veya medresede eğitim görmediğini, ehliyet, şahadetname veya

tasdikname ibraz edemediğini iddia etmekteydi. Hüseyin Hüsnü Efendi arzuhalinin devamında, Mustafa Necati Efendi'nin dersleri gereği gibi işlemediğini, öğrencileri evine götürerek odun kırdırma, su taşıma gibi işler yaptırdığını ifade etmekteydi. Şikayetin ulaştığı Maarif Nezareti, Adana Valiliğine konunun araştırılması talimatını vermişti (BOA.MF.MKT.770/8-1, 3).

Adana Valiliği konuyu İçel Mutasarrıflığı vasıtasıyla araştırmış ve sonucunu 25 Mayıs 1904 tarihinde Maarif Nezaretine bildirmiştir. İçel Mutasarrıflığının araştırmasına göre iddialar gerçek dışı ve garazkârane olup arzuhal sahibi Hüseyin Hüsnü Efendi muallimlik yapacak kabiliyet ve yeterlilikte olmadığından azledilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlik yapacak yeterlilikte olmadığına delil olmak üzere ilm-i eşya dersiyile ilgili olarak soru cevap şeklinde ve kendi el yazısıyla yazılmış evrakların gönderildiği de belirtilmişti (BOA.MF.MKT.770/8-5).

Silifke Rüşdiye Mektebi'nin üçüncü sınıfından dokuz öğrenci, 16 Eylül 1904 tarihinde Maarif Nezaretine yazdıkları şikayet dilekçesinde, okulun Muallim-i Sanisi Hüsnü Efendi'nin öğrencilerin eğitimiyle ilgilenmeyip her gün meyhanelerde içki içtiğini, kahvehanelerde kâğıt oyunu oynadığını, kâğıt oyunları hususundaki ustalığının şaşılacak derecede olduğunu iddia etmekteydiler. Dilekçelerinin devamında ise muallimliğin iffet ve istikamet üzere olunarak yapılabileceğini, adı geçen kişide bu gibi özelliklerin eseri bile bulunmadığını, bu durumların talebelerin mağduriyetine sebep olduğunu, bu kişinin muallimlikte istihdam edilmesinin uygun olmadığını belirtmekte ve gereğinin yapılmasını talep etmekteydiler. Maarif Nezareti ise konuyu 6 Aralık 1904 tarihinde Adana Maarif Müdüriyetine yazarak araştırılması emrini vermişti (BOA.MF.MKT.817/13).

Bu iki arzuhal konu, dönem ve şikayet edilen hususlar göz önüne alınarak birlikte değerlendirildiğinde talebeler tarafından yapılan şikayetin, okulun Muallim-i Evveli Mustafa Necati Efendi'nin yönlendirilmesiyle yapılmış olabileceği sonucuna varılmaktadır. Mustafa Necati Efendi'nin 31 Mayıs 1904 tarihinde kendi ismiyle Maarif Nezaretine yazdığı arzuhalde de Hüseyin Hüsnü Efendi için benzer suçlamalarda bulunması (BOA.MF.MKT.770/8-7) bu tezi güçlendirmektedir.

Görüldüğü gibi Silifke Rüşdiye Mektebi'nde görevli öğretmenler arasında ciddi bir anlaşmazlık devam etmekte olup bu konuda öğrencilerin dahi kullanıldığı şüphesi bulunmaktadır. Öğretmenler arasındaki sıkıntıların okuldaki eğitimi olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Tedbir alınması gerektiğinin farkına varan Adana Valiliği konuyu Maarif Nezaretine iletmıştır. Neticede Mustafa Necati Efendi, Kozan Rüşdiyesi Muallim-i Evvelliğine tayin edilmiş, memuriyeti henüz tasdik edilmemiş olduğundan bir başka yere tayin edilmesi mümkün olmayan Hüseyin Hüsnü Efendi ise açığa çıkarılmıştır. Maarif Nezaretinin 7 Ağustos 1905 tarihinde Adana Valiliğine yazdığı yazıda Hüseyin Hüsnü Efendi'nin yerine, gerekli yeterliliklere sahip bir muallimin imtihanla tespit edilerek görevlendirilmesi ve tasdik edilmiş imtihan evraklarıyla tercüme-i halinin gönderilmesi emri verilmişti (BOA.MF.MKT.770/8- 1, 16).

Maarif Nezaretinin imtihanla yeni bir muallim-i sani seçilerek imtihan evrakları ile tercüme-i halinin gönderilmesi emri üzerine yapılan işlemlerle ilgili bilgiye ulaşılamamış olsa da 24 Kasım 1895 tarihinde yine Silifke Rüşdiyesi muallim-i saniliğine talip olan Mustafa Efendi'nin tabi tutulduğu imtihanın soruları ve cevapları Tablo 3'te görülmektedir (BOA.MF.İBT.48/25). Dönemin muallimlerinin sahip olması beklenen yeterlilikleri göstermesi açısından önemli olan bu süreçte Mustafa Efendi'nin imtihanına geçilmeden önce kimlik ve ikamet bilgileri ile eğitim durumu kayda geçirilmiştir. Mustafa Efendi bu bölümde, kimlik bilgilerini verdikten sonra, Adana merkezde bulunan Cami-i Atik Medresesinde Hacı Hüseyin Efendi'den dinî ilimler, Hafız Adem Efendi'den Farsça, hesap ve coğrafya dersleri tahsil ettiğini, devamında ise Adana Darü'lmuallim Mektebine devam ederek 2 Haziran 1895 tarihinde itimatname aldığını beyan etmektedir (BOA.MF.İBT.48/25).

Adana Mekteb-i İdadisi Muallimi ile Adana Darülmuallimin Şubesi Muallim Vekili tarafından yapılan imtihanda Mustafa Efendi'ye Arapça, Farsça, Osmanlı Türkçesi dil bilgisi, matematik, Osmanlı tarihi ve coğrafya konularında sorular sorulmuştur. Hesap dersinden, dört işlemden bölmenin kuralları, 9.525'in 25'e bölünmesi, adi ve ondalık kesirlerin tarifi ve birbirlerine

dönüştürülmesi gibi konular sorulmuştur (BOA.MF.İBT.48/25). Tarih ve coğrafya dersleriyle ilgili sorular ve Mustafa Efendi'nin cevapları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Silifke Rüşdiye Mektebi Muallim-i Saniliğine Talip Olan Mustafa Efendi'nin Tabi Tutulduğu İmtihandaki Sorular ve Cevapları (24 Kasım 1895)

Sorular	Cevaplar
Osmanlı Tarihi ve Kısas-ı Enbiya	
<i>Osmanlıda birinci padişah ve birinci halife kimdir?</i>	<i>Birinci Osmanlı padişahı Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi hazretleri olup 256'da (?) tevellüd ve 680'de (M.1281/1282) emir, 699'da (M.1299/1300) Karahisar'da Dursun Fakih nam kadıya, namına hutbe okutup bilistiklal padişah oldu. Devletine Devlet-i Osmaniye, tebasına Osmanlı dinildi.</i>
<i>Birinci halifeye hilafet kimden tevdi olundu? Mısır'ı kim aldı?</i>	<i>Birinci halife-i Osmani dokuzuncu padişah Yavuz Sultan Selim Han hazretleri olup 922'de Mısır'ı feth itmekle son halife-i Abbasi Müstekfiba (?), kendilerine terk-i hilafetle icra-yı biat ve İstanbul'a beraber azimet itmiştir.</i>
<i>İkinci padişah kimdir, döneminde neler yapıldı?</i>	<i>İkinci padişah Orhan Gazi hazretleri olup zaman-ı saltanatında yeniçeri askeri ihdas ve ... olunarak elbiseye nizam virildi.</i>
<i>Kosova muharebesi nasıl oldu ?</i>	<i>Kosova Muharebesi bir nevi Avrupa ehl-i salibi demek olup muzafferiyet-i kamile Sultan Murad Han-ı Evvel hazretleri tarafında iken müşarünileyh bir Sırp nefer tarafından şehid idilmiştir.</i>
<i>İstanbul kim fethetti?</i>	<i>İstanbul'u yedinci padişah Fatih Sultan Mehmet Han hazretleri fethetmiştir.</i>
<i>Ben-i İsrail kimin neslidir, mezkur taifeyi Mısır'dan kim çıkardı?</i>	<i>Ben-i İsrail nesli Yakup aleyhisselam olup Mısır'dan Hazreti Musa çıkardı.</i>
<i>Nübüvvetle saltanatı birleştiren kimdir?</i>	<i>Nübüvvetle saltanatı cem iden Ben-i İsrail'den Davud aleyhisselam ile mahdumları Süleyman aleyhisselamdır.</i>
<i>Ben-i İsrail içinde ilk padişah kimdir?</i>	<i>Ben-i İsrail'de birinci padişah Davud'tur.</i>
<i>Tufan hakkında bilgi ver.</i>	<i>Nuh aleyhisselamın zamanında kavminin küfürde ısrarına mebni tufan vaki olarak cümlesi gark olmuştur.</i>
<i>Firavun kimdir?</i>	<i>Mısır padişahı firavun uluhiyet davasında olup Musa aleyhisselamın mucizelerine iman itmediğinden bahre ... gark oldu.</i>
Coğrafya	
<i>Hatt-ı istiva (ekvator) nedir?</i>	<i>Mihvere amuden merkezden mürur iderek arzı, nısf-ı kürre-i cenubi ve nısf-ı kürre-i şimali namıyla iki müsavi kısma taksim iden hatt-ı müstakime hatt-ı istiva dinir.</i>
<i>Nıfsın nehar (meridyen) nedir?</i>	<i>Hatt-ı istivaya amuden kutuplardan gelüp merkezden bilmürur kürreyi şark ve garp namıyla iki müsaviye taksim iden hatta nıfsınnehar dinir.</i>
<i>Mihver nedir?</i>	<i>Kutup noktalarını birleştiren doğrudur.</i>
<i>Merkez-i arz nedir?</i>	<i>Cevap yok</i>
<i>Rub'u meskûn nedir?</i>	<i>Kıtaların toplamına Rub'u meskûn dinir.</i>
<i>Ada, yarım ada körfez, berzah nedir?</i>	<i>Her tarafı suyla çevrili karalara ada denir. Üç tarafı su bir tarafı kara olan yere yarım ada, yarım adayı karaya bağlayan dar mahalle berzah, denizlerin karalara doğru girmiş olan kısmına körfez denilir.</i>

<i>Kıta nedir? 5 kıtanın isimleri nedir?</i>	<i>Karaların büyük kısımlarına kıta denir. 5 kıta, Avrupa, Asya, Afrika, Amerika, Avustralya veya Okyanusya'dır.</i>
<i>Memalik-i Mahruse-i Devlet-i Aliyye, Rusya, Almanya, İngiltere, İspanya, Cemahir-i Müttefike-i Amerika, Batavya, Panama Boğazi, Rio do jenairo, Sidney, Ümit Burnu, Tanca, Bombay, bunlar hakkında bilgi ver.</i>	<i>Memalik-i Mahruse-i Devlet-i Aliyye Avrupa'nın şark-ı cenubinde, Asya'nın garbında, Afrika'nın şimal-i şarkında arazi-i cesimeyi havidir. Payitahtı İstanbul şehridir. Avrupa'da Edirne, Selanik, Yanya, Manastır beldeleriyle Anadolu'da Bursa, İzmir, Ankara, Kastamonu, Trabzon, Erzurum, Diyarbekir, Halep, Bağdat, Şam ve Arabistan'da Mekke-i Mükerrime ve Medine-i Münevvere, Afrika'da Trablusgarp, Kahire beldeleriyle meşhurdur. Rusya, Avrupa'nın şimalinde memalik-i cesimeye malik olup başkenti Petersburg şehridir. Almanya, vasati Avrupa'da müteaddit hükümetten müteşekkil imparatorluk olup merkezi Berlin'dir. İngiltere, Britanya cezairinde olup başkenti Londra şehri-azimidir. İspanya, garbi cenubi Avrupa'da olup başkenti Madrid şehridir. Cemahir-i Müttefikenin başkenti Vaşington olup Riodejenairo Brezilya Cumhuriyeti'nin, Batavya şehri Java adasının merkezidir. Sidney şehri Avustralya adasının şark-ı cenubinde büyük iskeledir. Panama berzahı Amerika'nın vasıtında bulunur. Ümit Burnu Afrika'nın cenup noktasıdır. Tanca, Fas hükümetine tabi olup Cebel-i Tarık boğazının cenubundadır. Bombay Hindistan'ın garb-ı şimalinde Bombay eyaletinin başkentidir.</i>

(BOA.MF.İBT.48/25).

Tablo 3'te görüldüğü gibi tarih dersi soruları, Osmanlı tarihi ve kısas-ı enbiya olarak iki kısımdan ve ayrıntılı sorulardan oluşmaktadır. Mustafa Efendi bu sorulara doğru cevaplar vermiştir. Coğrafya dersindeki sorular da iki kısma ayrılmış olup birinci kısımda, ekvator, meridyen, kıta, ada, yarımada, körfez gibi coğrafi terimlerin tanımlanması istenmektedir. İkinci kısımda ise başta Osmanlı olmak üzere, dönemin önemli devletlerinin coğrafyası hakkında temel bilgiler ile yine dönemin önemli şehirleri hakkında kısa bilgiler istenmektedir. Mustafa Efendi'nin bu soruları da doğru olarak cevapladığı görülmektedir.

3. Silifke Rüşdiyesindeki Eğitim Durumu

Silifke'de rüşdiye mektebi açılmasına rağmen verilen eğitimin yetersiz olduğuyla ilgili bizzat yetkililerin tespitleri bulunmaktadır. Bu cümleden olmak üzere Silifke Mutasarrıfı, 3 Nisan 1890 tarihinde Maarif Nezaretine yazdığı yazıda, okuldaki eğitimin yetersizliğiyle ilgili duyumlar alınması üzerine Silifke Maarif Encümeni Heyetinin inceleme yapmak üzere okula gönderildiğini ifade etmektedir. Yazının devamında, heyet tarafından hazırlanan raporda, okulda bir intizamsızlık bulunduğu ve eğitimin istenilen düzeyde olmadığı tespit edildiği, bu olumsuzlukların Muallim Hasan Efendi'nin yetersizliklerinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Mutasarrıf yazısını, İstanbul'dan muktedir bir muallim-i evvel tayin edilmedikçe okuldaki sıkıntıların çözülemeyeceğini ifade ederek bitirmektedir (BOA.MF.İBT.25/19, 26/86).

Adana valisine göre, Silifke Rüşdiye Mektebindeki eğitimden istenilen derecede fayda sağlanamamasının en önemli sebebi Silifke'de mekteb-i ibtidaiye bulunmamasıydı. Öğrencilerin mekteb-i rüşdiyeye, mekteb-i ibtidaiye eğitimi almadan gelmelerinin mahzurunu ortadan kaldırmayı planlayan Adana Valisi, 9 Haziran 1892 tarihinde harekete geçerek Maarif Nezaretine bir yazı yazmıştı. Vali yazısında, fiziki şartları kötü durumda olan Silifke Rüşdiye Mektebinin tamir edilmesi ve alt katının ibtidaiye mektebi olarak açılmasının planlandığını ifade etmekteydi. Yapılan plana göre, ibtidai muallimiyle bevvinin aylık maaşları olan toplam 500 kuruşun 300'ü veliler tarafından, 200'ü ise belediye tarafından karşılanacaktı. Vali, yazısının devamında, binanın tamir ve alt katının ibtidai mektebi olarak düzenlenmesi için gerekli olan 5.125 kuruşun veliler ile ahalden yardım olarak toplanacağını, söz konusu miktarın, yardım toplandığında ödenmek üzere İçel Ziraat Bankasından borç olarak alındığını ve inşaata başlandığını bildirmekteydi. Fakat

Maarif Nezaretinden verilen cevapta ödeneği bulunmayan bir konuda harcama yapılmasının irade-i seniyye ile yasaklandığı ifade edilmekte ve bankadan alınan borcun hemen iade edilmesi emredilmektedir (BOA.MF.MKT.152/115).

İbtidai mektebinin açılması konusunda yaşanan sıkıntılara rağmen 27 Mart 1893 tarihi itibarıyla rüşdiye mektebinin alt katının ibtidai mektebi olarak açılmış olduğu ve Hafız Abdullah Enver Efendi'nin, yarısı belediye bütçesinden diğer yarısı ahaliden toplanmak üzere 400 kuruş maaşla muallim olarak görevlendirildiği bilinmektedir (BOA.MF.MKT.163/113). Mektep ihtiyaçları için ahaliden yardım alma usulü sadece Silifke'de görülen bir durum değildir. XX. yüzyıl başlarında, İzmir'deki ibtidai mekteplerin mali sıkıntıları da halktan toplanan yardımlarla çözülmekteydi (Kızıllı Öztürk, 2023: 163).

Silifke Rüşdiye Mektebinde görevli muallimler, Hasan Hüsnü Efendi, Hasan Nazmi Efendi ve Mustafa Efendi tarafından 22 Mart 1897 tarihinde yazılan raporda da öğrencilerin, ibtidaiye eğitimi görmeden rüşdiyeye gelmelerinin başarısızlığa sebep olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu raporda Silifke'de, ibtidaiye mektebinin sadece kaza merkezinde bulunduğu, rüşdiyeye kaydolan öğrencilerin çoğunluğunun mekteb-i ibtidaiye eğitimi görmediğinden başarısız oldukları beyan edilmektedir. Raporun devamında ise bu mahzuru ortadan kaldırmak için hem Silifke merkezde hem de çevre köylerde yeteri kadar mekteb-i ibtidaiye açılması gerektiği belirtilmektedir (BOA.MF.İBT.59/84).

Yaşanan bu sıkıntıyı aşmak adına Silifke'nin köylerinde 1890'lı yılların ikinci yarısından itibaren ibtidai mektepleri açılmaya başlanmıştır. Örneğin, Ekim 1898 itibarıyla Yağda ve Bulacalı köylerinde mekteb-i ibtidai eğitimi başlamış durumdaydı (BOA.MF.MKT.428/2). Fakat süreç yavaş işlediğinden Silifke Rüşdiye Mektebi muallimlerinin, kaza dahilinde daha çok ibtidai mektebi açılması yönündeki raporlarına 1903 yılında da rastlanmaktadır (BOA.MF.İBT.145/112). İlerleyen dönemlerde de ibtidaiye mekteplerinin açılmaya devam ettiği görülmektedir. Bu babdan olmak üzere Bulacalı nahiyesinin merkezi durumunda olan Taşucu köyünde eşraftan Mehmet Paşa tarafından bir mekteb-i ibtidai yaptırılarak 1904 itibarıyla eğitim öğretime başlamıştı (BOA.MF.MKT.779/47). Yağda nahiyesine bağlı Erdemli köyünde ise 1905 yılında ahalinin yardımıyla bir mekteb-i ibtidai açılmıştı (BOA.MF.MKT.851/27, 856/18). Silifke Rüşdiye Mektebi muallimlerinin, eğitimi olumsuz etkilediğini belirttikleri hususun bu şekilde çözülmeye başlamasının, şüphesiz ki olumlu yansımaları olmuştur.

Silifke Rüşdiye Mektebindeki eğitimi olumsuz etkileyen faktörlerden birisi de yaz sıcaklarından kurtulmak isteyen ahalinin, okul daha açıkken çocuklarıyla birlikte yaylalara göç etmesi olmaktadır. İlgili nizamnameye göre rüşdiye mekteplerinde yaz tatili temmuz sonundan ağustosun 22'sine kadardı (BOA.MF.İBT.27/75; Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, madde 25). Buna rağmen Silifke Rüşdiyesindeki öğrenciler genellikle haziran başından eylül başına kadar okula gelmemektedirler (BOA.MF.İBT.59/84). Bu durum sadece Silifke'de değil Adana vilayetinde sıcakların etkili olduğu ova beldelerinin genelinde görülmekteydi. Bu fiili duruma ayak uydurmak zorunda kalan Adana vilayetindeki yetkililer ise 1890'lı yıllarda mektepleri, sıcakların etkili olduğu yaz aylarında tatil etmekteydiler. Vilayet Maarif Müdürü 4 Mayıs 1891 tarihli yazısında bu durumu Maarif Nezaretine bildirerek sakıncasının olup olmadığını sormuştu. Nezaret ise mevsim şartları sebebiyle imtihanlara beş on gün önce başlanmasında sakınca bulunmasa da rüşdiyelerin üç ay kadar tatil edilmesinin nizamnameye aykırı olduğunu bildirerek kurallara uyulması talimatını vermişti (BOA.MF.İBT.27/75). Nezaretin bu talimatına rağmen birkaç yıl sonra Adana Maarif Müdürlüğünün aynı konuda bir kez daha Nezarete başvurduğu görülmektedir. Müdürlüğün 19 Mayıs 1895 tarihli yazısında, yaz mevsimi girdiğinden ahalinin yayla ve bağlara çekilmeye başladıkları, öğrencilerin de aileleriyle birlikte gittikleri, ayrıca günden güne sıcakların artmasından dolayı Tarsus, Mersin, Silifke, Sis ve Bulanık rüşdiye mekteplerinde 15 Temmuz'da başlaması gereken yıl sonu imtihanlarına Haziran başında başlanması talimatı verildiği bildirilmektedir. Merkezden verilen cevapta ise bu senelik yapılan plan çerçevesinde hareket edilse bile gelecek yıllarda nizamname hükümlerine uyulması gerektiği ifade edilmişti (BOA.MF.MKT.275/71).

Üç kıtaya yayılmış olan Osmanlı coğrafyasında farklı iklim bölgeleri bulunmaktaydı. Irak coğrafyasından başlayarak Fas'a kadar uzanan bölge ile Balkanlar ve Anadolu'nun belli bölgelerinde yaz aylarında sıcaklıklar yüksek değerlere ulaşmaktaydı. *Bilad-ı Harre* olarak adlandırılan Musul, Bağdat, Basra, Beyrut, Suriye, Hicaz, Yemen, Diyarbakır, Urfa, Maraş, Adana, Antalya gibi bölgeler devlet memurlarınca da tercih edilmeyen yerlerdi. Bu bölgeye atanacak memurlar öncelikle doktor kontrolünden geçirilmekte, sıcaklara dayanamayacağı anlaşılanlar tayin edilmemekteydi. Bu bölgelere gönderilecek askerlerin de benzer iklim şartlarında yetişmiş olmalarına dikkat edilmekte ve buralarda yapılacak askeri harekâtlar için de uygun mevsimler tercih edilmekteydi (Kocaoğlu, 2020: 2061, 2063, 2064, 2067, 2068).

Yaz mevsimindeki sıcaklar Silifke Rüşdiye Mektebinde olduğu gibi Bilad-ı Harre'deki mekteplerde de eğitimi olumsuz etkilemekteydi. Silifke'de olduğu gibi bu bölgelerden de eğitim takviminin değiştirilmesi yönünde Maarif Nezaretine talepler yapılmaktaydı. Nezaret bu taleplerden, imtihan tarihlerinin değiştirilmesi şeklindeki bazı dar kapsamlıları uygun bulurken, eğitim takviminin daha geniş bir şekilde değiştirilmesiyle ilgili olanların uygun olmadığı şeklinde cevaplar vermişti. 1901 yılına gelindiğinde ise Beyrut'ta aşırı sıcaklarda eğitim yapmanın sakıncalı olduğu şeklindeki doktor raporu üzerine, yaz tatili Eylül sonuna kadar uzatılmıştı. Buradan anlaşılıyor ki sıcakların ciddi anlamda arttığı ve sağlığı tehdit eder hale geldiği durumlarda uzun süreli tatillere de izin verilmişti (Kocaoğlu, 2020: 2074, 2076).

Ahalinin yaz mevsiminde yaylara çıktığı Çukurova bölgesinde eğitimin devamı adına başka tedbirler de alınmıştır. Örneğin, İskenderun'da yaz mevsiminde yaylada mektep olabilecek bir bina bulunarak eğitime orada devam etme kararı alınmıştı (Kocaoğlu, 2020: 2077). Tarsus'ta ise yaz mevsiminde yaylada çardaklar kurularak eğitime devam edilmişti (Altınova Şahin, 2018: 206).

Silifke Rüşdiye Mektebindeki eğitim durumu incelenirken üzerinde durulması gereken hususlardan birisi de okutulan dersler olmalıdır. Aşağıdaki tabloda 1899 ve 1900 yıllarında ülke genelindeki taşra rüşdiye mekteplerinin ders programı görülmektedir.

Tablo 4. Taşra Rüşdiye Mekteplerinin Ders Programları (1899/1900)

	Sınıfı		
	1	2	3
	Haftalık Ders Saati		
Kur'an-ı Kerim ve Dinî İlimler	3	3	3
Türkçe	6	5	3
Ahlak	1	1	0
Arapça	2	2	2
Farsça	0	2	2
Fransızca	0	0	3
Hesap	2	2	2
Hendese	0	0	1
Coğrafya	2	2	2
Tarih	0	2	2
İlm-i Eşya	1	1	1
Hıfzıssıhha	0	0	1
Hüsn-i Hat	2	1	1
Resim	1	1	1
Toplam	20	22	24

(1317 Maarif Salnamesi, 230; 1318 Maarif Salnamesi, 358)

Tablo 4 incelendiğinde, 1900'lü yılların başında ülke genelindeki taşra rüşdiye mekteplerinin ders programlarında dinî ilimlerin yanı sıra tarih, coğrafya, hesap, hendese gibi dersler, Arapça, Farsça, Fransızca gibi dil dersleri ile resim dersinin bulunduğu görülmektedir. Şüphesiz ki Silifke Rüşdiye Mektebinde de bu müfredata uygun olarak eğitim yapılmaktaydı. Fakat rüşdiye mekteplerinde okutulan dersler zaman içerisinde bazı değişikliklere uğramıştır.

(BOA.MF.İBT.199/36). Silifke Rüşdiye Mektebinde 1907 itibariyle sınıflara göre okutulan dersler Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Silifke Rüşdiye Mektebinde Okutulan Dersler (Aralık 1907)

1.Sınıf Dersleri	2.Sınıf Dersleri	3.Sınıf Dersleri
Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim
İlmihal	Dinî İlimler	Dinî İlimler
Arapça	Hüsn-i Hat	Hüsn-i Hat
Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi	Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi	Osmanlı Türkçesi Dil Bilgisi
Hesap	Arapça	Arapça
Coğrafya I	Farsça	Farsça
Kıraat	Hesap	Hesap
Ahlak	Coğrafya II	Hendese
Hüsn-i Hat	İslam Tarihi	Coğrafya III
	Malumat-ı Ziraiye	Osmanlı Tarihi
	Kıraat	Ma'lumat-ı Ziraiye
	Ahlak	Hıfzıssihha
		Ahlak

(BOA.MF.İBT.199/36).

Tablo 5'te görüldüğü üzere Aralık 1907 itibariyle Silifke Rüşdiye Mektebi müfredatı, dinî ilimlerle ilgili dersler, tarih, coğrafya, hesap, hendese, ma'lumat-ı ziraiye, hıfzıssihha, hüsn-i hat, Osmanlı Türkçesi dil bilgisi, Arapça ve Farsça gibi derslerden oluşmaktaydı. Tablo 4 ve tablo 5 birlikte değerlendirildiğinde 1899/1900 öğretim yılında programda bulunan Kur'an-ı Kerim ve dinî ilimler dersinin ikiye ayrıldığı, ilm-i eşya ve resim derslerinin kaldırıldığı görülmektedir. Tablo 4'ten, 3.sınıfta Fransızca dersi okutulması gerektiği anlaşılabilir. 23. maddesinde Fransızca dersinin ticaret bölgelerinde talebeden istekli olanlar bulunduğu takdirde okutulabileceği kayda alınmıştı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, madde 25). Dolayısıyla bu dersin Silifke Rüşdiye Mektebi programında olmadığı tablo 5'ten anlaşılmaktadır.

Rüşdiye mekteplerinde, okula kabul sırasında, eğitim döneminde her üç ayda bir ve eğitim yılı sonunda olmak üzere üç çeşit sınav yapılmaktaydı (1316 Maarif Salnamesi, madde: 33-39). Öğrencinin sınıfı geçebilmesi için, yıl sonunda yapılan genel imtihanda tüm derslerin genel ortalamasının 10 üzerinden en az 5 olması gerekmekte olup ilaveten her bir dersten de en az 4 puan alması gerekmekteydi (Uğur, 2015: 14). Aşağıdaki tabloda Silifke Rüşdiye Mektebinde 1908/1909 öğretim yılı sonunda yapılan genel imtihanda alınan notlar görülmektedir.

Tablo 6. Silifke Rüşdiye Mektebi 1908/1909 Öğretim Yılı Sonunda Yapılan Genel İmtihanda Alınan Notlar

İsmi	Dersler																
	Kuran-ı Kerim	Dini İlimler	Nahv-i Osmani	Sarf-i Osmani	Arapça	Farsça	Hesap	Hendese	Coğrafya	Osmanlı Tarihi	İslam Tarihi	Malumat-ı Medeniyye	Hıfzıssihha	Kıraat	Ahlak	İmla-i Osmani	Hüsn-i Hat
	Üçüncü Sınıflar																
Mustafa Sami	10	10	10	-	10	10	10	10	10	10	-	10	10	-	10	-	10
Yusuf Ziya	10	10	9	-	10	10	9	6	9	9	-	8	9	-	10	-	9
Mehmet Tahir	10	10	8	-	10	10	7	8	10	10	-	9	9	-	10	-	10
İsmail Hakki	9	10	8	-	10	10	10	7	7	8	-	8	10	-	10	-	7
Mehmet Arif	9	10	7	-	9	10	9	9	8	10	-	8	8	-	9	-	8
Ahmet	8	8	5	-	10	9	8	7	6	5	-	7	9	-	8	-	8
Mahmut	9	10	5	-	10	10	8	7	7	6	-	8	10	-	10	-	9

Süleyman...	9	10	9	-	9	9	5	8	5	5	-	7	8	-	9	-	8
Ahmet	8	9	7	-	8	8	9	8	7	8	-	6	6	-	8	-	6
Ortalama	9.1	9.6	7.5	-	9.5	9.5	8.3	7.7	7.6	7.8	-	7.8	8.7	-	9.3	-	8.3
İkinci Sınıflar																	
Mustafa	10	10	-	10	10	10	10	-	10	-	10	9	-	10	10	-	10
Rıfat																	
Ahmet	10	10	-	9	10	10	10	-	10	-	10	9	-	10	10	-	10
Rıfat																	
Ömer Rıza	9	9	-	10	10	10	10	-	8	-	10	10	-	9	10	-	9
Ahmet Ziya	9	10	-	8	9	10	6	-	9	-	9	9	-	9	10	-	9
Ahmet	9	9	-	9	10	10	10	-	8	-	10	8	-	9	10	-	8
Feyzi																	
Ali Rıza	10	10	-	8	9	9	5	-	9	-	8	8	-	8	10	-	8
Mustafa	8	10	-	8	10	8	6	-	7	-	8	8	-	9	10	-	9
Ahmet	9	8	-	8	9	8	8	-	6	-	7	8	-	8	9	-	8
Abdülkadir	8	7	-	5	8	7	5	-	6	-	5	6	-	8	9	-	8
Kemali																	
Mustafa	8	8	-	7	8	6	7	-	5	-	6	8	-	8	8	-	8
Niyazi																	
Ahmet	9	10	-	8	8	10	8	-	8	-	6	8	-	8	9	-	8
İbrahim																	
Ahmet	8	8	-	8	9	7	8	-	7	-	7	8	-	7	8	-	7
Sami																	
Ortalama	8.9	9	-	8.1	9.1	8.7	7.7	-	7.7	-	7.8	8.2	-	8.5	9.4	-	8.5
Birinci Sınıflar																	
Celaleddin	10	10	-	10	8	-	10	-	7	-	-	-	-	8	8	8	9
Ali	8	7	-	10	9	-	8	-	8	-	-	-	-	8	9	8	10
Nüzhet	9	9	-	9	9	-	10	-	10	-	-	-	-	9	10	9	7
Hüseyin	9	9	-	9	8	-	5	-	7	-	-	-	-	8	8	8	7
Mehmet Ali	7	7	-	9	8	-	5	-	6	-	-	-	-	8	8	8	10
Hüseyin	5	5	-	8	6	-	10	-	6	-	-	-	-	7	7	7	8
Abdülkerim	10	10	-	9	9	-	7	-	9	-	-	-	-	9	9	9	8
Okunamadı	8	7	-	7	8	-	8	-	8	-	-	-	-	7	10	7	8
Tahir	10	8	-	6	6	-	7	-	6	-	-	-	-	10	8	10	8
Salih	8	7	-	6	6	-	5	-	4	-	-	-	-	7	6	7	7
Ahmet	8	6	-	8	5	-	4	-	7	-	-	-	-	6	8	6	10
Osman																	
Lütfi	10	10	-	6	8	-	4	-	6	-	-	-	-	5	7	5	6
Ahmet...	8	8	-	4	9	-	10	-	5	-	-	-	-	10	8	10	8
Mehmet	7	7	-	7	7	-	5	-	10	-	-	-	-	6	8	6	6
Hüseyin	10	8	-	5	6	-	5	-	5	-	-	-	-	5	7	5	5
Abdullah	10	10	-	9	8	-	6	-	7	-	-	-	-	6	5	6	6
Sami	8	8	-	5	10	-	7	-	6	-	-	-	-	7	7	7	8
Tahir	7	7	-	8	10	-	5	-	5	-	-	-	-	6	6	6	6
Mahmut	7	8	-	7	6	-	7	-	6	-	-	-	-	7	8	7	6
Hüsnü	10	6	-	7	8	-	6	-	5	-	-	-	-	9	4	9	10
Mustafa	7	7	-	6	6	-	6	-	5	-	-	-	-	6	6	6	6
Mehmet	7	7	-	8	7	-	5	-	4	-	-	-	-	8	10	8	9
Recep																	
Okunamadı	9	8	-	5	10	-	5	-	6	-	-	-	-	5	5	5	4
İbrahim	7	8	-	5	6	-	8	-	9	-	-	-	-	10	6	10	8
Celil																	
İbrahim	10	8	-	6	7	-	5	-	5	-	-	-	-	8	7	8	10
Ağah																	
Okunamadı	6	6	-	5	7	-	4	-	3	-	-	-	-	6	5	6	8
Ortalama	8.2	7.7	-	7	7.5	-	6.4	-	6.3	-	-	-	-	7.3	7.3	7.3	7.6

(BOA.MF.İBT.199/36, 229/94).

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin pozitif bilimlere nazaran dinî ilimlerde daha başarılı oldukları görülmektedir. Birinci sınıfların en başarılı oldukları ders Kur'an-ı Kerim iken en başarısız oldukları ders coğrafya olarak görülmektedir. İkinci sınıflar en yüksek notları ahlak dersinden alırken, en düşük notları ise hesap ve coğrafya derslerinden almışlardır. Üçüncü sınıflar ise en yüksek notları dinî ilimler dersinden alırken en düşük notları Osmanlı Türkçesi dil bilgisi ile yine coğrafya dersinden almışlardır. 1907/1908 eğitim öğretim yılı sonunda yapılan genel imtihanda da öğrencilerin hesap, hendese, coğrafya gibi derslerden daha düşük notlar aldıkları görülmektedir (BOA.MF.İBT.199/36, 229/94). 1911 ve 1913 yıllarında Tefenni Rüşdiye Mektebinde de benzer sonuçların alındığı bilinmektedir (Kısa, 2022:162).

Silifke Rüşdiye Mektebindeki öğrencilerin coğrafya başta olmak üzere hesap ve hendese derslerinden, dinî ilimlere nazaran daha düşük notlar almalarının sebebi, mektep muallimlerinin de raporlarında belirttiği gibi rüşdiye öncesi eğitimin yetersizliği olmalıdır. 1900 yılı itibariyle Silifke kazasında 57 mektebin bulunduğu kayda geçirilmiştir. Fakat kazada modern tarzda eğitim yapan ilk ibtidai mektebinin 1893 yılında açıldığı göz önüne alındığında bu 57 mektebin büyük çoğunluğunun, geleneksel eğitim sistemini devam ettiren sıbyan mektepleri olduğu kolayca anlaşılabilir. Bu okullarda dinî eğitimle tanışan öğrencilerin rüşdiye mekteplerinde bu alanda daha başarılı olmaları beklenen sonuçtur.

Sonuç

Yaygın eğitim faaliyetlerini sivil topluma bırakmış olan Osmanlı Devleti, XIX. yüzyıldan itibaren, eğitimin devlet tarafından verilmesi prensibini kabul etmiştir. Bu süreç ilköğretimin başkentte zorunlu hale getirilmesiyle başlamış, Tanzimat Döneminde rüşdiye mekteplerinin açılmasıyla devam etmiştir. Başkent İstanbul'da eğitime başlayan rüşdiye mektepleri zamanla taşrada yaygınlaşmış olup 1875 yılında Silifke'de de açılmıştır. Bir muallim ve bir hizmetli kadrosuyla eğitime başlayan Silifke Rüşdiye Mektebindeki öğrenci ve muallim mevcudu zaman içerisinde artmıştır.

Silifke Rüşdiye Mektebinde eğitimi olumsuz yönde etkileyen birtakım unsurların varlığı göze çarpmaktadır. Bunların en başında öğrencilerin, orta öğretimin ilk basamağı olarak kabul edilen rüşdiyelere, ibtidaiye eğitimi almadan gelmeleri olmaktadır. Mektep muallimlerinin raporlarına da yansıyan bu önemli eksikliğin zaman içerisinde Silifke merkezde ve bazı köylerde ibtidaiye mektebi açılmaya başlamasıyla çözüm aşamasına girdiği görülmektedir.

Mektepte müşahede edilen olumsuzluklardan birisi de muallimler arasındaki çekişmelerdir. Öğrencilere de yansıyan ve Maarif Nezaretine kadar ulaşan bu çekişmeler, genellikle görev yeri değişiklikleriyle çözülmeye çalışılmıştır. Muallimler kendi aralarındaki sorunlar sebebiyle eğitimi olumsuz yönde etkileşeler de bazılarının yeterliliklerinin üst seviyede olduğu görülmektedir. Silifke Rüşdiye Mektebinde muallim-i saniliğe talip olan Mustafa Efendi'nin tabi tutulduğu sınavın soruları ve verilen cevaplardan bu durum net olarak anlaşılabilir.

Mektepteki eğitimi olumsuz etkileyen sorunlardan bir diğeri ise ahalinin yaz sıcaklarından dolayı çocuklarıyla birlikte yaylalara göç etmeleri sebebiyle öğrencilerin okula devamsızlıklarıydı. Adana vilayetinin ovada bulunan diğer şehirlerinde de görülen bu soruna, mahalli yetkililer tarafından eğitim takviminde -nizamname hükümlerine aykırı da olsa- değişiklikler yapılarak çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

Ülkedeki rüşdiye mekteplerinin programına uygun olarak Silifke Rüşdiye Mektebinde de dinî ilimlerin yanı sıra matematik, geometri, coğrafya, malumat-ı ziraiye, hıfzıssıhha gibi derslerin okutulduğu görülmektedir. İmtihanlarda alınan notlara bakıldığında ise öğrencilerin pozitif bilimlere nazaran dinî ilimlerde daha başarılı oldukları görülmektedir. Bu durumun temel nedeninin ise öğrencilerin rüşdiye mekteplerinden önce ibtidaiye mektebi eğitimden geçmemeleri olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

DH.İ.UM.EK.(Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri) 98/8.

MF.İBT. (Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiye Kalemi) 5/1, 5/94, 25/19, 26/86, 27/75, 48/25, 51/20, 59/84, 145/112, 199/36, 216/110, 229/94, 235/64, 426/51.

MF.MKT.(Maarif Nezareti Mektubi Kalemi) 2/7, 152/15, 163/113, 275/71, 428/2, 601/1, 770/8, 779/47, 817/13, 851/27, 856/18.

Salnameler

Salname-i Vilayet-i Adana 1293/1876, Def'a 4.

- Salname-i Vilayet-i Adana* 1294/1877 Def'a 5.
Salname-i Vilayet-i Adana 1296/1879, Def'a 6.
Salname-i Vilayet-i Adana 1297/1880, Def'a 7.
Salname-i Vilayet-i Adana 1299/1881, Def'a 8.
Salname-i Vilayet-i Adana 1308/1891, Def'a 9, Vilayet Matbaası.
Salname-i Vilayet-i Adana 1309/1892, Def'a 10, Vilayet Matbaası.
Salname-i Vilayet-i Adana 1318/ 1900, Def'a 11.
Salname-i Vilayet-i Adana 1320/1902, Def'a 12.
Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1316/1898, Birinci Sene, Matbaa-i Amire.
Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1317 1899, İkinci Sene, Matbaa-i Amire.
Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye 1318/1900, Üçüncü Sene, Matbaa-i Amire.

Araştırma ve İnceleme Yayınlar

- Açıkel, A. (2023). Osmanlı Dönemi Tokat Sıbyan Mektepleri, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (ASOBİD), (139, 229-276.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*, (7. Baskı) Alfa Yayınları.
- Altınova, Ş.A. (2018). *Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aydın, M. (2011). Denizli'de Rüşdiyelerin Kuruluşu ve Gelişimi. *Belleten*, 75 (274), 815-844
<http://doi:10.37879/belleten.2011.815>.
- Çapar, O. (2023). Osmanlı Devleti'nde Modern Bir Eğitim Kurumu: Düzce Rüşdiye Mektebi (1874-1913), *SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 60, 125-147
- Çelik, Ş. (2000). İçel, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 21, 450-455.
- Değirmenci, K.(2023). Tavas Erkek Rüşdiye Mektebi (1874-1912). *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 18, 229-255. <https://doi.org/10.21021/osmed.1317781>.
- Doğanay, F.K. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Rüşdiye Mektepleri, [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi], Ulusal Tez Merkezi
- Doğanay, R. (2012). Osmanlı Modernleşmesinde Eğitim Faaliyetleri, *Düşünce Dünyasında Türki*, 3 (16), 47-40.
- Gönüllü, A.R., (2018). Alanya Rüşdiye Mektebi (1861-1913). *Erdem*, 73, 65-88.
<https://doi.org/10.32704/erdem.471005>.
- İpşirli, M (1995). Enderun, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 11, 185-187
- İpşirli, M (2003). Medrese, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 28, 327-333
- Karal, E.Z. (2011). *Osmanlı Tarihi*, Cilt VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kısa, A. (2022). Osmanlı Modern Eğitim Anlayışının Taşraya Yansımalarına Bir Örnek: Tefenni Rüşdiye Mektebi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 56, 151-166.
- Kızıl Öztürk M. (2023). Cumhuriyet'e Giden Süreçte Modern Eğitim Anlayışının İlk Yansımaları: İzmir Terakki-i İnas İbtidai Mektebi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 146-168. <https://doi.org/10.21547/jss.1358000>.
- Kocaoğlu, B. (2020). Osmanlı Devleti'nde Aşırı Sıcaklardan Kaynaklanan Sorunlar ve Alınan Tedbirler (1876-1916). *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. Yıl: 13, 47, 2057-2084.
<http://dx.doi.org/10.29228/joh.44344>.
- Kodaman, B. (1999). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, (3. Baskı), Türk Tarih Kurumu.
- Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, *Düstur 1/2*, 184-219 Matbaa-i Amire, 1290.
- Özcan. A. (1997). Harbiye, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 16, 115-119
- Öztaş, S.(2023).Malkara Rüşdiye Mektebi, *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 6 (12), 287-305,
<https://doi.org/10.32953/abad.1350134>.
- Öztürk, C.(2008). Rüşdiye, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 35, s. 300-303
- Taşkın, Ü.(2020). Ayıntap Rüşdiyesi, *Gaziantep Üniversitesi Ayıntap Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 53-63
- Uğur, Ü. (2015). *II.Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri (1897-1907)*, Türk Tarih Kurumu.

Ürekli, F. (2002). Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Sistemi ve Kurumları, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 382-406. <https://doi.org/10.17719/j1sr.2019.3340>

İnternet Kaynakları

(<http://www.erdemli.gov.tr/mahalle-muhtarlari>; <https://www.silifke.bel.tr/Content/Headman>, erişim tarihi 02.12.2023)

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.